

Хайдер Е.М., асп.,

Институт филологии КНУ имени Тараса Шевченко

СПОСОБЫ ВОСПРОИЗВЕДЕНИЯ ПОВТОРА КАК ОСОБЕННОСТИ АВТОРСКОГО СТИЛЯ ГЕССЕ

(на материале украинских и русских переводов)

Данная статья посвящена проблемам перевода повторов с немецкого языка на русский и украинский языки и передачи авторского замысла, вложенного в них.

Ключевые слова: *межкультурная коммуникация, идиостиль, жанрово-стилистическая доминанта, повтор.*

Heider E.M.,

Taras Shevchenko National University of Kyiv

The ways of the repetition reproduction as the peculiarities of German Gesse's signature style (based on Ukrainian and Russian translations)

This article reveals the problem of translation of the repetitions from German into Russian and Ukrainian languages and the problem of the author's plan reproduction enclosed in them.

Keywords: *cross-cultural communication, idiostyle, genre-stylistical keynote, repetition.*

УДК 811.14'02

Харик О., студ.,

Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОЗИЦІЇ "СВІЙ – ЧУЖИЙ" У ДИСКУРСІ СТРАБОНА

Стаття присвячена аналізу особливостей вербалізації опозиції "свій – чужий" через характеристику представників різних етносів давньогрецьким вченим-літератором Страбоном.

Ключові слова: *опозиція "свій-чужий", світогляд автора, оціночні судження, греко-римське суспільство, етнічні особливості.*

У сучасних наукових дослідженнях особливої актуальності набувають питання міжкультурної комунікації, толерантності та інтолерантності у взаєминах та взаємодії різних соціальних груп, представлених класами або етносами. У цьому аспекті однією з

найважливіших є проблема соціально-психологічної опозиції "ми – вони", або ж "свої – чужі", адже будь-яка соціальна група, колективний суб'єкт соціальної дії ідентифікує себе як "ми" на відміну від "вони", причому позитивна самоідентифікація нерозривно пов'язана з негативною ідентифікацією опонента. Зазначене протиставлення справедливо вважається виявом основного "бінарного архетипу", який, за визначенням М. Уварова, є "сформованим "інструментарієм" аналізу культурно-історичного процесу /.../, своєрідним семантичним "кодом" класичної європейської культури, стрижнем проблематизації мислення" [Уваров 1996, 71].

Як слушно зазначає Ю. Степанов, протиставлення "свій-чужий" пронизує всю культуру і є одним із головних концептів будь-якого колективного, масового, народного, національного світосприйняття [Степанов 1997, 473]. Тому ця опозиція є базовою для багатьох наук, зокрема філософії, культурології, соціології, психології тощо, які розглядають її в різноманітних аспектах. Ця проблема не є новою і в мовознавчих студіях [Кузнецова 2007, 37]. У лінгвосеміотичі, когнітивній, етно- та психолінгвістичі, дискурсології опозиція "свій – чужий" вивчається з точки зору семіотичного та асоціативного моделювання, концептуального й текстово-інтерпретаційного аналізу, когнітивного тестування, дискурсивного проектування тощо (зокрема, К. Леві-Стросс, Ю.М. Лотман, О.О. Селіванова, Ю.С. Степанов, В. М. Топоров та ін.).

Метою дослідження є аналіз особливостей вербалізації характеристики представників різних етносів на матеріалі "Географії" Страбона, яка відображає становлення етнополітичних поглядів античності. **Об'єктом** дослідження є мовна специфіка змалювання Страбоном представників інших етнічних груп, які наводяться у праці при географічному описі місцевості.

Аналіз різних підходів до вирішення проблеми місця і значення опозиції "ми-вони" в соціокультурному розвитку та власні розвідки дозволили нам підтримати гіпотезу вченого-культуролога А. Шипілова [Шипілов 2005], основні положення якої зводяться до наступного. Соціальна реальність має два основних виміри: вертикальне – політичне, і горизонтальне – етнічне. У суспільстві, політична організація якого будується на відносно максимальній цивільно-правовій нерівноправності груп еліти і маси, вертикальний варіант опозиції "ми-вони" домінує над горизонтальним, тобто

протиставлення "вищі-нижчі" при ідентифікації та категоризації індивідом себе та інших як членів певних груп отримує пріоритет над протиставленням "свої-чужі". У суспільстві, політична організація якого будується на відносно мінімальній цивільно-правовій нерівноправності, горизонтальний варіант опозиції "ми-вони" домінує над вертикальним, тобто протиставлення "свої-чужі" в процесі ідентифікації та самокатегоризації отримує пріоритет над протиставленням "вищі-нижчі". Кожне конкретне історичне товариство в кожен момент свого існування знаходиться на певній стадії соціокультурного розвитку, еволюціонуючи від становості до етнічності, або навпаки.

Для Страбона, етнічного грека, який більшу частину свого життя провів у Римі (оскільки на зламі тисячоліть, у період написання "Географії", у Греції остаточно утвердилася римська гегемонія), еталоном культури і державного устрою є Греція (практично у всьому) та Рим. Саме тому автор у своїй праці "Географія", зображуючи різні народи (як-от їх зовнішність, звичаї, традиції, вірування тощо), проводить порівняння із зовнішністю, традиціями та звичаями греків і римлян (універсальна особливість, яка імпліцитно міститься у будь-якому описі представників іншої соціокультурної спільноти).

Грецію і Рим автор підносить над іншими. Грецьке суспільство він описує із захопленням, розповідає про його надбання, про колишню могутність, про залишки старих традицій і здобутки матеріальної культури. У описі своєї батьківщини автор дотримується порядку опису грецьких племен, який наводиться у "Списку кораблів" [Strabo 8.3.3]. На нашу думку, це свідчить про ототожнення Страбоном себе з великим минулим грецького народу, з однією з найвизначніших його сторінок. Цей сюжет сповнений певною ностальгією за минулим Греції, адже під час Троянської війни грецькі племена об'єдналися у боротьбі проти ворога, а в часи Страбона Греція була вже давно роздробленою, підкореною, багато міст, які мали славетне минуле, занепали або ж взагалі зникли. Особливу увагу автор приділяє Спарті [Strabo 8.4.11], акцентуючи на її занепаді, колишній військовій могутності. Згадує він і оповідь про Леоніда, про 300 спартанців, про їх хоробру боротьбу з персами.

Окремо автор зупиняється на описі Афін [Strabo 9.1.16]. Він розповідає легенду про те, як місто було створено, про об'єднання 12 міст, про демократичний лад в Афінах. Оповідь про столицю Аттики має яскраво виражену позитивну конотацію, що свідчить

про суб'єктивне "тепле" ставлення автора до Афін. Страбон згадує про те, що тут завжди збирався увесь вчений люд, що саме сюди з'їжджалися філософи і науковці. Автор також описує визначні місця Афін (зокрема, називає найвидатніші храми, як от Парфенон, Ерехтейон та ін.), не вдаючись, однак, до надто детального їх опису, бо зазначає, що все це вже було створено раніше.

Оповідь про Римську імперію досить неоднозначна, але відчувається, що деякі моменти були випущені, а події змальовуються заангажовано, адже їхня суть розкрита зовсім не так, як було прийнято у історичній і літературній традиції. Римлян Страбон позиціонує вже як "своїх". Це зумовлюється, з одного боку, об'єктивними соціально-політичними та історичними умовами в час, коли була написана "Географія", з іншого боку, тим, що більшу частину свого життя автор провів саме в столиці Римської імперії. Дуже часто географ вводить у свої описи і магічні оповіді. Він розповідає, що на території Італії є священні гаї, у яких дикі тварини стають ручними, а олені пасуться в одному стаді з вовками, тварини дозволяють навіть людям наблизитися до них, а собаки припиняють переслідувати дичину, якщо вона ховається в такому гаю [Strabo 5.1.9]. Негативно автор відгукується тільки про мешканців Корсики: "вони більш хижі, ніж дикі звірі" [Strabo 5.2.7]. Деякі висловлювання Страбона досить яскраво свідчать про "підлабузництво" автора щодо римської влади, зокрема, автор зазначає: "Узагалі давні римляни, зайняті іншими дуже важливими і більш необхідними справами, мало уваги звертали на красу Риму. Навпаки, люди, які жили пізніше, особливо мої сучасники, не відстали в цьому і прикрасили місто великою кількістю чудових споруд. Справді, Помпей, Божественний Цезар, Август, його сини, друзі, дружина і сестра перевершили всіх інших, не шкодуючи зусиль і витрат на будівництво" [Strabo 5.3.8].

Описуючи завоювання Римом інших територій, Страбон не називає їх діяння експансією, не розцінює їхні дії як негативні: римляни просто не мали іншого виходу, ніж розширити свої території, а оскільки сусідні народності не завжди були дружніми до римлян, то вони мусли нападати і силою відбирати землі [Strabo 6.4.2]. Жодної негативної нотки в описі Страбоном римляном кельтів або скіфів, чії напади на сусідні етноси оцінюються досить негативно [Strabo 6.4.2].

Єдиний випадок, коли оцінка автором римлян (під якими Страбон розуміє усіх мешканців Кампанії, а не лише мешканців міста Рим) є досить неоднозначною, – опис Сицилії: "Греки і варвари протягом довгого часу воювали одне з одним. Сицилійські тираны, а потім і карфагеняни, ведучи війни з римлянами спочатку за Сицилію, а потім і за саму Італію, нашкодили всім народностям цих місць, особливо грекам. З часів Троянської війни греки відібрали в місцевих більшу частину внутрішніх областей і так укріпили свої положення, що назвали цю частину Італії (південну) разом із Сицилією Великою Грецією. Зараз всі частини країни, за винятком Таранта, Регії і Неаполя, виглядають як варварські; одні області зайняли левканці і бреттії, інші – кампанці; хоча останні зайняли тільки по імені, а насправді – римляни, оскільки кампанці стали римлянами" [Strabo 6.1.2].

Іноземців Страбон описує часто досить детально, в усьому порівнюючи їх з греками та римлянами, які були для автора еталоном. Одяг, зовнішній вигляд, прикраси, – усе зображується в порівнянні.

Страбон подає дуже багато інформації про інші народи: легенди про утворення племен, міст, детальний опис побуту, вірувань, релігійних обрядів, традицій, способу життя. Велику увагу Страбон приділяє зовнішньому вигляду. Він, часто детально, описує якісь певні риси, називає чинники, які спричинили їх наявність у представників тих чи інших народів. Часто можна простежити і досить детальний опис одягу як багатого, так і бідного населення. Нерідко інформація подається уривчасто, неповно, що дозволяє припустити про недостатню обізнаність Страбона в побутових умовах того чи іншого народу. Про жителів гірських районів Іберії (сучасна Іспанія) Страбон говорить, що вони, як і жінки, носять довге волосся, яке спускається на плечі густими пасмами, але в бій вони йдуть, обв'язавши волосся навколо лоба, щоб не заважало. Щодо одягу, то тут дізнаємось, що чоловіки носять чорний одяг, більшість – плащі; у цих плащах вони і сплять. Жінки ж носять довгий одяг і кольорові сукні [Strabo 3.3.7].

Страбон згадує про прикраси деяких іберійських жінок: вони носять на шії залізні прикраси з гачками, загнутими над головою, які стирчать над лобом. Такий вид прикрас автор характеризує як "варварські" ("Можна вважати варварськими по зовнішньому вигляду прикраси деяких жінок..." [Strabo 3.4.17]), що відображає негативне ставлення та цілковите неприйняття Страбоном подібного типу прикрас, які були нетиповими для грецьких чи римських жінок.

Негативна конотація присутня також у описі Страбоном мешканців Бреттанії. Автор зазначає, що він одного разу бачив у Римі бреттанських підлітків, які на півфута були вищі за найвищих чоловіків у Римі, але були кривоногими і не відрізнялись особливою статурою [Strabo 4.5.2].

Дуже багато у Страбона описів населення Індії, які базуються на переказах інших очевидців. Через це факти, які автор наводить, деколи суперечать один одному (наприклад, спочатку Страбон зазначає, що індуси носять білий одяг, і тут-таки наводить дані, отримані з іншого джерела, що одяг у них яскраво пофарбований [Strabo 15.1.71]).

В описі побутових умов, ритуалів, традицій того чи іншого народу імпліцитно присутнє порівняння з греко-римським світом, що відображається в оціночних судженнях з точки зору світогляду автора. Зокрема, у описі Страбоном народностей, які без спротиву прийняли римську гегемонію і перейняли звичаї римлян, вони характеризуються як розвинені, писемні, культурні. Описуючи ж віддалені та малознайомі племена, автор акцентує увагу на їх відсталості, наводячи неетичні з точки зору римського (а часто – і сучасного) громадянина, приклади. Так, іберійське плем'я турдентанців у Страбона отримує позитивну характеристику: воно мало власні писемні традиції, закони, навіть літературні твори; тут же автор зазначає, що більшість турдентанців повністю перейняла римський спосіб життя, прийняла римських колоністів, і врешті їхня народність перетворилася на римську [Strabo 3.2.15]. Також автор зазначає, що раніше багато іберійських племен були дикими, не підтримували контакти з іншими, але із завоюванням Іберії Римом спосіб життя цих племен вже не був настільки варварським (у значенні диким) [Strabo 3.4.20]. Кельтів, які підтримували дружні стосунки з римським народом, автор характеризує як культурних людей, які намагаються займатися мистецтвом красномовства і філософією [Strabo 4.1.7]. Осуд Страбона викликає нерозсудливість, нерозумність інших кельтів, які не підкорилися Риму: вони люблять золото, часто аж надміру, одягають його на себе як прикраси, або ж розшивають золотими нитками одяг [Strabo 4.4.5].

Негативною є також характеристика Страбоном мешканців острова Іерна (сучасна Ірландія) біля Бреттанії: вони дикі, займаються канібалізмом і відрізняється особливою ненажерливістю; діти повинні з'їдати тіла батьків після їх смерті; чоловіки, крім будь-яких інших жінок, можуть мати сексуальні стосунки з матерями та сестрами [Strabo 4.5.4]. Однак сам Страбон

зазначає, що особисто це не спостерігав, а подає такі дані відповідно до свідчень очевидців.

Аналіз особливостей характеристики Страбоном представників різних етносів дає підстави стверджувати, що для протиставлення "свого" "чужому" основним для автора був не етнічний критерій (тобто, не було протиставлення греко-римського варварському у значенні іншоетнічному), а етичний (незалежно від етнічної приналежності, автор звертає увагу на морально-етичні якості, особливості суспільного ладу, традиції, звичаї тощо). Важливо також зазначити, що варвар етичний у свідомості вченого-літератора домінує над варваром етнічним, що підтверджується семантичним навантаженням прикметника βάρβαρος 2 "варварський", який широко використовується автором у характеристиці інших племен.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Грицианская Л. И.* Варвар этнический и варвар этический (проблемы источниковедения) // Античный мир и археология. – Вып. 11. – Саратов: 2002. – С. 3-4.

2. *Кузнецова Т. В.* Концепт "свій-чужий" у лінгвокультурологічних дефініціях // Вісник Сумського державного університету: Серія Філологія. – Вип.2. – Суми, 2007. – С. 37-40.

3. *Степанов Ю. С.* Константы. Словарь русской культуры. Опыт исследования. – М.: Школа "Языки русской культуры", 1997. – 824 с.

4. *Уваров М.С.* Бинарный архетип – СПб: Изд-во БГТУ, 1996. – 214 с.

5. *Шипилов А. В.* Оппозиция "мы – они" в социокультурном развитии: автореф. дисс. на соискание уч. степени док. культурологии: спец. 24.00.01 "Теория и история культуры" / А. В. Шипилов. – Воронеж, 2005. – 20 с.

Джерела ілюстративного матеріалу

1. *Strabo.* Γεωγραφικά [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3atext%3a1999.01.0197>.

Стаття надійшла до редакції 19.04.13

Харик О., студ.,

КНУ ім. Т. Шевченка

АКТУАЛИЗАЦІЯ ОППОЗИЦІИ "СВОЙ – ЧУЖОЙ" В ДИСКУРСЕ СТРАБОНА

Статья посвящена анализу особенностей вербализации оппозиции "свой – чужой" сквозь характеристику представителей разных этносов древнегреческим ученым-литератором Страбоном.

Ключевые слова: оппозиция "свой-чужой", мировоззрение автора, оценочные суждения, греко-римское общество, этнические особенности.

Kharyk O., stud.,
Taras Shevchenko National University of Kyiv

The actualization of the opposition "own – strange" in the discourse of Strabo

The article is devoted to the analysis of the peculiarities of verbalization of the opposition "own-strange" through the characterization of different ethnic groups by the Greek scientist and writer Strabo.

Key words: *opposition "own-strange", worldview of the author, evaluative judgements, Greek-Roman society, ethnic peculiarities.*

УДК 801.82:81'255.4=134.2=161.2

Хоменко С.В., студ.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ КАТЕГОРІЇ ОЦІНКИ НА ПРИКЛАДІ ІСПАНСЬКИХ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ ТА ЇХ ПЕРЕКЛАДІВ

У статті здійснено аналіз засобів вираження категорії оцінки на прикладі іспанських художніх творів та їх українських перекладів. Відзначено збереження образності та оцінного знаку при перекладі.

Ключові слова: *оцінка, категорія, лексичні засоби, синтаксичні засоби, морфологічні засоби, конотація, відповідник.*

Категорія оцінки цікавить багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців і тому існує чимало праць, присвячених цій проблемі. Значну увагу цьому питанню приділяли такі дослідники, як Н.Д. Арутюнова, Т.І. Вендіна, О.М. Вольф, В.І. Банару та інші. Проте, воно не досить досліджене. Плідним матеріалом з цієї точки зору може бути іспаномовна художня література. Саме це і зумовлює актуальність даної статті.

Об'єктом дослідження є засоби вираження оцінки в іспанських художніх текстах.

Предметом аналізу виступають особливості вираження категорії оцінки в іспанських художніх текстах та їхнє відтворення в українських перекладах.